

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI**

URGANCH DAVLAT UNIVERSITETI

ILM SARCHASHMALARI

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining FILOLOGIYA, FALSIFA, FIZIKA-MATEMATIKA hamda PEDAGOGIKA fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrdir.

1.2021

**научно-теоритический методический журнал
Издаётся с 2001 года**

Urganch – 2021

Ergasheva Muborak Qozoqboyevna. "Kompyuter grafikasi" fanini o'qitishda Corel Draw dasturining afzalliklari.....	95
Sadirova Kamola Giёzovna. Эшитишида нуқсони бўлган болаларнинг ақлий ривожланиш йўллари.....	97
Abdullayeva Maftuna Muxitdinovna. Surdopedagogika ta'lim yo'nalishida tahsil oluvchi talabalarda empatiya kasbiy sifatini rivojlantirishda o'quv va ishlab chiqarish amaliyotining ahamiyati.....	100
Turabova Savara Kattaqulovna. Talabalarнинг аргументатив компетентлигини ривожлантиришда баҳс-мунозара методининг аҳамияти.....	102
Babaxodjaeva Narqiza Muxitdinovna. Программно-методический комплекс в качестве эффективного средства использования информационных технологий в преподавании предмета теория алгоритмов.....	105
Allaberganova Muyassar Rimberganovna, Ashirova Anorgul Ismoilovna, Baltayeva Iroda Ismoilovna, Xajiboyeva Surayyo Maxmudjonovna. Articulate storyline dasturida elektron resurs yaratish metodikasi.....	112

ILMIY AXBOROT

Rasulov Saidulla Qurbonovich, Turaikulov Shokir Normuminovich. Zарафшон воҳасининг биогео-кимёвий худудларида яшовчи кичик мактаб ёшидаги болалар соч таркибидаги макро- ва микро-элементларнинг соматометрик кўрсаткичлар билан ўзаро боғлиқлиги.....	117
Mamadaliyev Javlonbek Abdumutalib ўгли. Андиджон вилояти сугориладиган ерлар сифатини баҳолаш.....	122
Djumaikulov Shuxrat Bahodirovich. Маҳалла маънавий тарғибот объекти сифатида.....	124
Rajabov Utkirjon Xursanaliyevich. Ижтимоий муҳитнинг шахс таракқиётидаги ўрни ва роли.....	127
Isomiddinov Azizbek Abdumajidovich. Харакатлар стратегияси ва ёшлар интеллектуал салоҳиятининг ижтимоий-маданий омили.....	130
Allamuratov Nurlybay Esemuratovich. Қорақалпоқ тилида компонентли юридик терминларни боғловчи воситалар.....	133
Choriyev Shokir Mamadaminovich. Chipqon atamasining fonetik, etimologik-semantik xususiyati.....	137
Ashirbaeva Dilorom Ravshanovna. Koreys tiliдаги aka (형/오빠) va opa (누나/언니) мурожаатларининг этимологияси ва қўлланилишига доир.....	139
Cho'Piyeva Gulchehra Toshpo'lot qizi. Intonema haqida.....	143
Ibraгимov Xайрулла Хамдамovich. Тўра Сулаймон ижодида теоморфик метафора.....	146
Karimov Rустам Абдурасулович. Параллел корпуснинг лингвистик, хорижий тил лингводидактикасидаги аҳамияти ва таржимонлик соҳасидаги имкониятлари.....	150
Махмудова Муаттар Махсатилловна. Й.В.Гёте "Гарбу Шарк" девонининг Мақсуд Шайхзода ва С.С.Бухорий таржималарига хос хусусиятлар.....	153
Atabekova Feruza Hujamkulovna. Badiiy asarlarda realiyalar tarjimasini.....	157
Erданov Зафар Даминovich. Зулфиянинг поэтик маҳорати ва ўзбек таржимашунослиги муаммолари.....	160
Kurbanova Munavvar. Шекспир услубидаги тизимли ва структуравий яхлитлик.....	164
Атажанов Сарвар Самандарovich. Эркин Самандарнинг асар бадиятида тургун ўхшатишлардан фойдаланиш маҳорати.....	167
Nizamova Feruza Alimullaevna. Алишер Навоийнинг форсий ижодидан бир катра.....	171
Umrzakov Isлом Исроилович. Уильям Фолкнер асарларида "вакт" категорияси.....	173
Nusratilloeva Dilnoza Nusratilloevna. Xurshid Davron lirikasida tarixiy shaxslar obrazi.....	177
Nizomova Shoxista Shodiyevna. Zamonaviy she'riyatda suv va olov bilan bog'liq obrazlarni ifodalash an'anasi.....	182
Egamberdieva Aziza Mустафаевна. Таълимда ёшлар ташаббускорлигини оширишда фаол фуқаролик позициясининг ўрни.....	184
Мамаюсупова Диловархон Бегматовна. Давлат-хусусий шериклигининг мазмуни ва ўзига хос хусусиятлари.....	188
Sheralievna Shirin Abdusalomovna. The Problem of Interaction of Language and Religion.....	194
Khodjaniazov Sardor Umarovich, Jumaniyazova Nasiba Odilbekovna. Teaching Tourism Police with Cultural Intelligence.....	196

Jangohlarda o'lmagan.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, Xurshid Davron she'rlarining barchasi ijtimoiy munosabatlar tahliliga keng e'tibor qaratilgan. Chunki shoir xalqi ozodligi yo'lida, o'zbek xalqi hech kimdan kam emasligini isbotlash yo'lida bor kuch va mahoratini ishga soldi. Xalqining g'urur va iftixorini yuksaltirishga, ong-shuurini, erk va ozodlik tuyg'ulari bilan boyitishga iste'dodini bag'ishladi. Shoir esselaridan birida "Dilida o'qish zavqi so'nmagan, o'z tarixi bilan qiziqqan, ajdodlari hayoti bitilgan kitoblarni sevib o'qigan xalq buyukdir", deb yozadi. Haqiqatdan ham, shoir orzu qilgan buyuklik – kitobxonlikning keng ko'lamda har bir oilaga yetib borishi yoshlarimiz dunyoqarashida, tafakkurida keskin burilish yasamoqda. Bugungi uchinchi Uyg'onish davrini boshidan kechirayotgan o'zbekistonlik har bir vatanparvar insonlar qalbi parvarishida Xurshid Davron aql zakosi ham porlab turibdi.

Nizomova Shoxista Shodiyeva (Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi)
ZAMONAVIY SHE'RIYATDA SUV VA OLOV BILAN BOG'LIQ OBRAZLARNI
IFODALASH AN'ANASI

Annotsatsiya. O'zbek she'riyati bir-biridan ajoyib ramzlarga, o'xshatishlarga boy. Ayniqsa, suv va olov tasviri she'riyatimizda o'ziga xos obrazlilikni yaratgan. Ushbu maqolada zamonaviy she'riyatda suv va olov bilan bog'liq obrazlarning ifodalanishi haqida fikr yuritilgan. Misollar, asosan, zamonaviy she'riyatdan olingan.

Аннотация. Узбекская поэзия богата чудесными символами и аналогиями. В частности, образ воды и огня создал уникальные образы в нашей поэзии. В статье рассматривается представление изображений, связанных с водой и огнем, в современной поэзии. Приведены примеры в основном из современной поэзии.

Annotation. Uzbek poetry is rich in wonderful symbols and analogies. In particular, the image of water and fire has created a unique imagery in our poetry. This article discusses the representation of images associated with water and fire in modern poetry. The examples are mostly taken from modern poetry.

Kalit so'zlar: zamonaviy she'riyat, obraz, badiiy obraz, an'ana, qadriyat.

Ключевые слова: современная поэзия, образ, художественный образ, традиция, значение.

Key words: modern poetry, image, artistic image, customs, value.

Ma'lumki, hayotda, jamiyatning turli jabhalarida ro'y bergan o'zgarish va evrilishlar adabiyot va san'atda ham o'z ifodasini topadi. Bu narsa eng hozirjavob so'z san'ati sohasi sanalmish she'riyatda yanada yaqqolroq ko'zga tashlanadi. Shuning uchun ham she'riyat nisbatan tez yangilanadigan, shaklan va mazmunan zamon bilan hamohang qadam tashlaydigan soha sanaladi. Shu sabab ham bugungi she'riyat kechagi she'riyatdan tubdan farq qiladi. Kechagi she'riyat ko'proq ijtimoiylashgan, voqealar zamirida hayot ziddiyatlarini ko'rsatgan bo'lsa, bugung ishe'riyat ko'proq o'z nigohini insonning botiniy dunyosiga qaratdi, uning ruhiy olamini, tuyg'ularini ochib berish asnosida, insonni o'zi bilan tanishtirdi. Bunda u o'ziga xos yaratilgan poetik obrazlardan, ramziy ko'chimlardan foydalandi, ularga alohida e'tibor berdi. Buning asosiy sababi inson ruhining tabiatini teran va to'laroq ochish, shuningdek, ta'sirliroq ifodalash bilan belgilandi. Chunki bunga bugunda har qachongidan ham ko'proq ehtiyoj sezilmoqda.¹

Zamonaviy o'zbek she'riyatida suvga e'tiqodning hayotiy asoslari shundaki, inson – tabiatning bir bo'lagi. U suvsiz yashay olmaydi. Suv inson tirikligining garovi hisoblanadi. Suv tabiatdagi to'rt muhim unurning biri. Buni buxorolik shoir Sadridin Salim Buxoriy she'rda shunday ta'riflab ko'rsatadi:

To'rt unsurdan biri suv erur, O'zgasidir xoku el, otash. Ildiz suvga yetgani zahot Bo'lgay hayot unsuri tutash.

Darhaqiqat, suv – hayotiy quvvat manbai. Suvsiz tiriklikni tasavvur qilib bo'lmaydi. Barcha mavjudotning hayoti suv bilan bog'liqdir. Suv – non kabi inson uchun aziz. Suvsizlikdan, tashnalikdan inson organizmi o'lim topishi aniq.

Bir burda non bilan to'yadi odam, qultum suv qondirar chanqog'ni.

Suv – tiriklik manbai. Usiz nafaqat inson, boshqa tirik jonzorlar ham yashay olmaydi. Insoniyat, hayvonot va nabotot dunyosi tirikligi uchun, albatta, suv zarur. Ana shu sabab uni "obi hayot" deya ta'riflaydilar:

¹ Komilov N. Tasavvuf 2-kitob, Toshkent, «Yozuvchi», 1999.

Bu zamin obi hayot birla to'lug' paymonadir, Maskanim Farg'onadir, Farg'onadir, Farg'onadir.
Suv chanqoqni bosadi. Tashna qalblarga orom va huzur, kuch-qudrat bag'ishlaydi. Xususan, issiqdan bo'g'riqqan, ichi kuyib borayotgan inson muzday suv ichsa, tanasi rohatlanadi:

Men keldim alarning dashtidan kuyrab, Beg'ubor so'zlar de – bir muzday suv tut. Yoki:

Hovuch-hovuch ichadi qizcha, Serob bo'lib ketar tashna lab. She'rim o'qib bir hovuch suvcha Bahra olarmikan biron qalb?

Ko'rinadiki, shoirlar suv tashna qalbni nechog'lik qondira olgani kabi o'z she'rlari ham suvdek insonlarning ezgulikka tashna yuraklariga, ko'ngillariga sizib kirib borishini va unda ma'naviyat chechaklarini undirishini xohlaydilar. Ana shu sabab Ikrom Otamurod ham inson ko'nglini suvga tashna joyga o'xshatib yozadi:

Kanglum – sog'inchlarning siniqqan rangi, kanglum – sog'inchlar-a suv tutgan tashna.

Qadimgi ajdodlarimiz suvni Ollohning ko'zgusi deb bilishgan. Bunga ishora zamonaviy shoirlar ijodida ham kuzatiladi. Jumladan, Erkin Vohidovning "Majmuntol" she'rida shunday misralar uchraydi:

– Yo'q, fikrim band etgan oqqushlar emas, Sabo yo parivash boqishlar emas,

Na suv ko'zgisida ko'ringan hilol, Na chehrasi ol!

Yana shoir "Qubbon ko'liga" she'rida shunday yozadi: Sado deydi: Sochlarin yoyib,

Nechun quyosh kezar parishon? Tong chiqar-u kech bo'lar g'oyib.

Ne izlab u kezadi jahon?

Aks sado der: Bunda bir zamon.

Yo'qotmish u oyinasini... Quyosh hamon izlaydi seni.

Qadimda suvdan oyna o'rnida foydalanilgan. Shu tarixiy dalilga ishora shoir she'rlaridan birida quyidagicha talqin etilgan:

So'ng aftini ko'rib suvda Loyqalating, dedi shoh, Ariqdagi tiniq suvni, Tiniq suvdadir gunoh.

Alqissa, so'ng evin topib Shohni qo'yidilar go'rga, Oyina yo'q, tiniq suv yo'q, Shoir yo'q, ya'ni go'rga.

Sabr dovonin o'tdim, Go'yo bo'ldi dil.

Ko'z yoshlarimni yutdim, Daryo bo'ldi dil.

Suv – olovga zid unsur. U orqali olov o'chadi. Bu haqiqat quyidagi misralar qatida aks ettirilgan:

Bu yerlarga behuda keldim, Suvga cho'kkan cho'g'dek so'zlarim.

Suv ustida og'ir narsalar cho'kib ketadi. Xususan, suv toshni ko'tara olmaydi.

Tosh suvga tushishi bilan cho'kib, ko'zdan yo'qoladi:

Suvga tushgan tosh kabi beg'am, Beparvoman, koshki, desam dod. Qismatimiz shu ekan, jo'ram, Qoq ikkiga bo'lingan hayot.

Bu kabi hayotiy asoslar qadimdan ajdodlarimizning suvni o'ziga yaqin ko'makdosh, homiy deb anglashiga, uni ulug'lashiga olib kelgan. Natijada suv kulti bilan aloqador ko'pgina an'analar vujudga kelgan. Insoniyatning juda ko'p an'analari, marosim va bayramlari, hayotiy tushunchalari bevosita suv bilan bog'liqdir.

Ayol – olov, ayol – gul Sochlar arsloniy yollar. Ishqda yonmay bo'lsa qul Hayf-ey, olov ayollar.¹

Avvalo she'rdagi xalqona ohang milliy jozibadorlikni yuzaga keltirgan. Bu yerda ishq polifonik tushuncha. Ya'ni, hayotiy va majoziy ishq uyg'unligini tashkil etish bilan birga, yurtiga, xalqiga bo'lgan ishqni ham qamrab oladi.

Kecha nodonchalar qilishib huzur, Haykalim tiklashib, haykalin buzib, Bugun biri kelsa, so'rashib uzr, Xursand yashash qiyin, Xursanoy opa.

Ana farishtangiz turdi ham go'rdan, Joyi to'rdan edi – berishdi to'rdan, Sizda ham bor ekan, manglayda sho'rdan, Xursand yashash qiyin, Xursanoy opa.

Shoimning «Said Ahmad», «Mo'minjon», «Ma'ruf Jalil» nomli she'rlari ham shular jumlasidandir ko'rib turganimizdek, Muhammad Yusufning she'rlari sodda yozilgan. Unda jimjimador so'zlar, tasvir vositalari yo'q darajada. Lekin yurakka yaqin, kishi tuyg'ularini qo'zg'aydigan xalqona ohang mavjud. Soddalikda ulug'lik mujassam deb bekorga ta'kidlanmagan ekan.

Keyingi davrda adabiy yo'nalishga xos xususiyatlar, ko'proq ikkilik, uchlik, to'rtlik, beshlik, oltilik, yettilik, sakkizlik singari poetik shakllarda ruboiy, sonet kabi lirika janrlari-yu sarbastdagi izlanishlarda ko'zga tashlanadi. Bu borada xalq shoiri Muhammad Toirning «Ikkiliklar»i, Miraziz A'zam, Abduvali Qutbiddin, Faxriyorning sarbastdagi badiiy puxta asarlari, G'ulom Mirzo, G'uzal Begimning uchliklari,

¹ Hudoyberganov E. Adabiyotshunoslikka kirish. T., 2004.

Gulchehra Jo'rayevaning «Istiqlol va Iqbol egizak ekan», Tursun Alining «Ko'ngli uzra xazonrez fasli», Oygul Suyundiqovaning «Ko'ngil tonglari», Munavvaraning «Yurt ishqini tuttim yurakka», Oydinnisoning «Sen» turkumlari, Bahrom Ro'zimuhammad, Rauf Subhon, Mirzo Kenjabek, Vafo Fayzullo kabi shoirlarning inson zohiriy hamda botiniy hayotini badiiy o'rganish orasidagi izlanishlari diqqatga loyiqdir.

Xulosa qilib aytganda, ana shu o'ziga xos xususiyatlariga ko'ra, shoirlarimizning lirik qahramonlari bir-biridan farqlanadi. Erkin Vohidov, Abdulla Oripov, Oydin Hojiyeva, Sirojiddin Sayyid, Iqbol Mirzo, Ikrom Otamurod, Halima Ahmedova, Salim Ashur, Sirojiddin Rauf, Muhammad Yusuf singari ijodkorlarimiz tafakkur qirralari: madaniy, ma'rifiy, tarixiy, diniy-axloqiy qadriyatlarga, ko'ngil tuyg'ulariga munosabatiga ko'ra o'zaro ajralib turadi. Millatparvarlik, insonparvarlik g'oyalari ularning har bittasida o'ziga xos namoyon bo'layotganligini kuzatishimiz mumkin.

O'zbek she'riyati, xususan, lirikasi mustaqillik yillarida xalqni, ayniqsa, yoshlarimizni milliy qadriyatlarga sadoqat, istiqlol ruhida tarbiyalashda o'z vazifasini sidqidildan bajarmoqda, milliylikning shakllanishi va taraqqiyotini ta'minlashda zamonaviy o'zbek she'riyatida suv va olov obrazlarining ifodalaniishi asosiy omillardan biri sifatida tobora faollashmoqda.

**Эгамбердиева Азиза Мустафаевна (Навоний Давлат Педагогика институти ўқитувчиси)
ТАЪЛИМДА ЁШЛАР ТАШАББУСКОРЛИГИНИ ОШИРИШДА ФАОЛ ФУҚАРОЛИК
ПОЗИЦИЯСИННИНГ ЎРНИ**

***Аннотация.** Мақолада таълим тизимида Ўзбекистон ва хорижда амалга оширилаётган ислохотларнинг фалсафий жиҳатлари илмий тадқиқот объекти сифатида ўрганилган. Унда ёшларнинг таълимдаги ташаббускорлиги ва фаол фуқаролик позициясини ривожлантиришга доир қарашлар тадқиқ этилган. Жамиятда ташаббускор ёшларни қупайтиришга хизмат қиладиган таълимни шакллантиришда хорижий давлатларнинг тажрибаси илмий тарзда ўрганилган.*

***Аннотация.** В статье рассматриваются философские аспекты проводимых реформ как объект научного исследования в системе образования Узбекистана и за рубежом. В ней рассматриваются взгляды молодежи на инициативы в образовании и развитии активной гражданской позиции. Научно изучен опыт зарубежных стран в формировании образования, способствующего увеличению числа инициативной молодежи в обществе.*

***Annotation.** The article examines the philosophical aspects of the ongoing reforms as an object of scientific research in the educational system of Uzbekistan and abroad. It examines the views of young people on educational initiatives and the development of an active civic position. The experience of foreign countries in the formation of education that contributes to an increase in the number of initiative youth in society has been scientifically studied.*

***Калим сўзлар:** ташаббускорлик, фаол фуқаролик позицияси, таълим тизими, ёшлар, хорижий таълим, қадриятлар, тажриба, демократик ислохотлар, жамият.*

***Ключевые слова:** инициатива, активная гражданская позиция, система образования, молодежь, зарубежное образование, ценности, опыт, демократические реформы, общество.*

***Key words:** initiative, active civic position, education system, youth, foreign education, values, experience, democratic reforms, society.*

Хар бир мамлакат ўзининг эртанги тараққиёт йўлини ёшлар фаолияти билан узвий равишда олиб боради. Бу йўлда, биринчи навбатда, мавжуд таълим тизимини ривожлантириш, ўсиб келаётган ёш авлодни келажак ворислари қилиб тарбиялаш асосий масала ҳисобланади. Юртимизда таълимнинг барча бўғинларида ижтимоий-сиёсий трансформация, демократлаштириш, ахборотлаштириш ва глобаллашув жараёнлари вужудга келди. Натижада ёшлар ташаббускорлигини жамиятда кучайтириш, таълим жараёнида фаол фуқарони тарбиялаб вояга етказиш асосий мақсадга айланди. Таълимда профессионал мутахассисларнинг фаолият олиб боровчи субъект сифатида ўз ўзини тўлиқ намоён этишга кенг шарт-шароит яратилди. Бундай ўзгаришлар эса, ўз навбатида, ёшларда фаол фуқаролик позициясига эга бўлган ташаббускорлик туйғуларини шакллантирмоқда.

Ўзбекистонда ҳам фуқаролик жамиятининг ривожланиш даражаси ёшларнинг таълим тизимидаги ташаббускорлиги билан боғлиқ. Бу борада давлатимиз раҳбари Ш.М.Мирзиёев сўз юритар экан, “Биз кўплаб дастурларни қабул қилмоқдамиз, лекин уларни амалга оширадиган, ташаббускор ва ватанпарвар, юқори малакали кадрлар етарлими? Олий ўқув юртларида тайёрланаётган мута-